

Література

1. Бірон Б. В. Місце проактивного копінгу в системі інших видів копінгу, ситуативних та диспозиційних чинників. *Вісник Національного університету оборони України*. 2014. № 5 (42). С. 212–217.
2. Войцеховська О., Закалик Г. Сучасні напрями психологічних досліджень копінг-стратегій особистості. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2016. № 2. С. 95–104.
3. Грабовська С., Єсип М. Проблема копінгу в сучасних психологічних дослідженнях. *Соціогуманітарні проблеми людини*. 2010. № 4. С. 188–199.
4. Коцарь А. Стратегії копінг поведінки та психологічна готовність осіб віку пізньої зрілості до прийняття вікових змін. *Вісник Харківського національного університету. Сер. Психологія*. 2015. № 1150. С. 15–20.
5. Носенко Д. В. Особистісні чинники психологічного феномену самоінвалідизації як форми проактивної копінг-поведінки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : 19.00.01. Київ, 2015. 22 с.
6. Пілецький В. Копінг-стратегії поведінки особистості в стресових ситуаціях. *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія*. 2014. Вип. 19 (1). С. 185–194.

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЄВОЇ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ірина ВОЛЖЕНЦЕВА

Університет Григорія Сковороди в Переяславі,

iv.volzhentseva@yandex.ru

Тетяна КИРИЧЕНКО

Університет Григорія Сковороди в Переяславі,

glushenko13@ukr.net

Мовлення – це найголовніший засіб відтворення категорій і явищ, які існують у людській свідомості. Вивчення мовленнєвої поведінки на основі гендерного підходу базується на тому, що мова фіксує не тільки традиційні уявлення про гендерні ролі, але й інше бачення світу, тому свідомий вибір мовних засобів визначається поглядами, переконаннями, вподобаннями її носіїв. В останні роки, у зв'язку з переоцінкою багатьох норм, які раніше здавалися непорушними, в сучасній науці питання гендерного виховання дитини дошкільного віку набувають особливої уваги. Аналіз останніх досліджень і публікацій Т. Говорун, О. Кікінежді, О. Горошко, О. Кононко показує, що на сьогодні науково доведена важливість періоду дошкільного дитинства для формування психологічної статі й пов'язаних із нею особистісних новоутворень.

Період дошкільного віку цікавий для нас тому, що є сенситивним для засвоєння статевої ролі мовленнєвої поведінки та формування гендерних уявлень. У дітей цього віку ще недостатньо сформована критичність аналізу слів та поведінки дорослого, вони все сприймають так, як пропонують дорослі. У Коментарі до Базового компонента дошкільної освіти в Україні подано визначення статевого виховання в дошкільному віці, як впливу на психічний і фізичний розвиток дівчинки і хлопчика з метою оптимізації їхньої діяльності,

пов'язаної з відносинами з представниками різної статі та формуванням статевої ролі [4].

Зауважимо, що дитина у дошкільному віці не просто має уявлення про зовнішні ознаки дівчинки чи хлопчика, але й знає як вони себе поведуть, у неї формуються статевої ролі уявлення, засвоюються гендерні моделі поведінки. Саме в цей період у мовленнєвій діяльності дошкільника, як відзначає К. Седов, на перший план все чіткіше виступає не формування мовної структури, а *розвиток особистості* в її комунікативній компетенції. І саме текст (дискурс) стає центральним об'єктом і метою розвитку мовної особистості після досягнення нею шестирічного віку [5].

Для комунікативної особистості дошкільника характерні:

1) *мовленнєва активність* – намагання суб'єкта мовлення вийти за власні притаманні їй у даний час межі, розширити сферу мовленнєвої поведінки (більше аудіювати, осмислено сприймаючи інформацію, частіше вступати в комунікацію, в якості мовця, доступніше самовиражатися тощо);

2) *спрямованість* – стійка домінуюча система мовленнєвих мотивів, у яких виявляються потреби дитини в смислоформуванні;

3) *глибинні смислові структури*, що зумовлюють її мовну свідомість і мовленнєву поведінку. Оскільки комунікативна особистість – це саморегульована функціональна система мовленнєвих відношень і мовленнєвих дій, які взаємодіють між собою і утворюються в мовленнєвому онтогенезі, то комунікативно-мовленнєві відношення між дітьми, у які вони вступають, зумовлюють розвиток цієї особистості, в основі якої лежить формування життєвих ролей, що не можуть бути гармонійними без гендерної ролі соціалізації дошкільника.

У сучасній психолінгвістиці в останні десятиліття особливу актуальність набуває проблема «стать і мова». У центрі уваги цих досліджень знаходяться соціальні й культурні фактори, які визначають відносини культури та суспільства до чоловіків і жінок, поведінку індивідів у зв'язку з приналежністю до тієї чи іншої статі, стереотипні уявлення про жіночі й чоловічі якості – усе, що переводить проблематику статі зі сфери біології в сферу соціального життя і культури [5].

Не викликає сумнівів, що жінки та чоловіки суттєво відрізняються за психічними, фізіологічними та комунікативними параметрами. Гендерні ознаки мовної картини світу – це сутнісні прояви пізнання світу крізь призму жіночого та чоловічого бачення, що інтегрують універсальні та національно специфічні ознаки, виявляють особливості номінативної та комунікативної діяльності жінок і чоловіків, а також вплив статі на мовленнєву поведінку.

Вихователь має знати, що недоліки, допущені при формуванні гендерних ролей призводять до порушення статевої та гендерної ідентичності дітей, а це, зокрема, може стати причиною проблем у міжстатевих контактах, сімейному житті, вихованні дошкільників [2]. Т. Говорун зауважує, що справжня рівність не передбачає нівелювання статі, але враховує в освітньому процесі специфіку життєвих інтересів та психологічних відмінностей дівчат і хлопців. Щоденне мовлення, яким діти оточені з першого дня їхнього життя, впливає на хід їх думок, тип мислення і, звичайно ж, на особливості їхнього мовлення [1].

Усвідомлення дитиною своєї статевої приналежності відбувається поступово. Починаючи з дошкільного віку, в дитини формуються відповідні гендерні уявлення, які стають основою гендерної ідентичності в цілому [3]. Відтак, розходження жіночого й чоловічого світогляду значно впливають на прояви мовленнєвої поведінки, що неможливо розглядати окремо від мовлення, тому що через мовлення й інші супутні знакові системи виражається світогляд, а, отже, і гендерні особливості мовленнєвої поведінки.

Література

1. Говорун Т. В. Соціалізація статі та сексуальності : монографія. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2007. 240 с.
2. Горошко Е. И. Информационно-коммуникативное общество в гендерном измерении. Харьков : ФЛП Либрукин, 2009. 378 с.
3. Кікінежді О. М. Гендерна ідентичність в онтогенезі особистості : монографія. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. 400 с.
4. Марущенко О. А. Нова інваріантна складова змісту дошкільної освіти: Базова програма «Я у Світі»: гендерний аналіз. *Вісник Міжнародного слов'янського університету. Сер. Соціологічні науки*. Харків. 2010. № 1. Т. XIII. С. 15–21.
5. Седов К. Ф. Дискурс и личность. Эволюция коммуникативной компетенции. Москва : Лабиринт, 2004. 317 с.

ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД У ВИКЛАДАННІ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ЗВО УКРАЇНИ

Олена ВОЛОШОК

Львівський національний університет

імені Івана Франка,

v.olena@meta.ua

На сьогоднішній день, з огляду на орієнтованість вищої освіти на європейські стандарти, важливо дотримуватись гендерного підходу у викладанні різноманітних дисциплін. Школа, як середня, так і вища є провідним чинником гендерної соціалізації. На думку українських дослідниць Т. Говорун та О. Кікінежді, зміст навчального матеріалу, дидактичних і виховних установок у процесі спілкування вчителя та учня є орієнтиром розвитку гендерної свідомості дівчат і хлопців. Методика організації освітнього процесу також формує психологічну основу утвердження ідеології гендерного рівноправ'я або закріплення гендерної нерівності [3].

Серед психологічних дисциплін, які викладаються у закладах вищої освіти України та вимагають особливої уваги з гендерної точки зору, є такі: «Диференційна психологія», «Соціальна психологія», «Психологія сім'ї», «Сімейне консультування», «Психологія впливу», «Психологія праці», «Методика викладання психології» та інші.

У процесі підготовки до заняття важливо обирати такі навчальні матеріали, які би не базувались на гендерних стереотипах, були позбавлені сексуальної дискримінації і давали адекватне уявлення про те чи інше поняття, враховуючи